

Néhány téves elképzelés

1) „Ha nem jártál iskolába, ez azt jelenti, hogy egész nap otthon ültél a szüleiddel?”

Ez egy elég furcsa következtetés: az, hogy valaki nem jár iskolába, miért jelentené szükségszerűen azt, hogy otthon ül?! Hiszen számos más lehetőség kínálkozik azonkívül, hogy „csak az iskolában” vagy „csak otthon”.

És itt egy további téves következtetés is felmerül: az, hogy nem járok iskolába, miért jelentené azt, hogy egész idő alatt a szüleimmel kell lennem? Itt is nyilvánvalóan sokkal több lehetőség van, mint vagy a tanárokkal, vagy a szülőkkel lenni.

Mivel önök elolvasták az előző fejezeteket, és megismerhették, hogyan zajlott a gyerekkorom, nem kell részleteznem, hogy mindennapjaimat az embereknek és helyeknek micsoda sokszínűsége határozta meg.

Úgy gondolom, hogy azokat a gyerekeket, akik idejük nagy részében mindig ugyanazokkal a társaikkal vannak összezárva, valahol máshol kell keresni...

2) „Te ezek szerint csak játszottál? Nem tanultál?”

Számomra ez a szembeállítás teljesen abszurd és téves.

A játék valamennyi ember- és állatcsemete részére a legfőbb tanulási eszköz! Számomra a játék és a tanulás egy elválaszthatatlan egységet alkot. Felfoghatatlan számomra, hogyan alakult ki és marad fenn ez az elválasztás a komolyan besorolt és előnyt élvező tanulási tevékenység, és a már szinte lenézett és a szünetekre való időtöltésre degradált játék között. Ugyanakkor: ki ne hallotta volna már ezt a mondatot: „Ha végeztél a játékkal, akkor nekiállsz a tanulásnak, ugye?”

A legrosszabb az, hogy ezeket a minősítéseket a gyerekek nagyon korán magukba szívják. A kicsik előjogának tartott játékot minimálisan korlátozzák. És ugyanazok az emberek, akik nagy figyelmet szentelnek a házi feladatát író gyerekeknek, figyelmesek vele, csodálkoznak azon, hogy engem otthon senki nem zavart meg és szakított félbe játék közben. Egyébként ezzel szüleim nagy nyugalmat ajándékoztak testvéremnek és nekem: mivel nem kellett megküzdünk a játékra szánt időért, nem esett nehezünkre megszakítani a játékot, hogy például együnk, vagy aludni menjünk. Tudtuk, hogy étkezés után vagy másnap reggel ugyanúgy folytathatjuk, anélkül, hogy közben elveszíténénk a fonalat.

A biztonságnak ezt az érzését nagyfokú bizalom kísérte. A szüleink nem próbáltak meg sem túljárni az eszünkön, sem valamit megmutatni nekünk. Nem bocsátkoztak rémes mendemondákba, nem folya-
modtak cselofságokhoz, és nem alkudoztak velünk; olyan mondatok, hogy „ha ezt megteszed, akkor megkapod ezt vagy azt” soha nem hangzottak el nálunk. A szüleink sosem voltak ellenfelek, sosem voltak önkényesek, sosem tápláltunk bizalmatlanságot irántuk, és nem kellett a beleszólásuktól vagy túlkapásaiktól tartanunk. Ha bármelyikük „nem”-et mondott, akkor tisztában voltunk azzal, hogy erre jó oka van, még akkor is, ha azt az okot nem mindig értettük. Engedelmes – ez egy utálatos, ugyanakkor nagyon kedvelt szó – ez a mi esetünkben nem az alárendeltséget jelentette, hanem annak a hatalmas bizalomnak a velejáró következménye volt, amellyel szüleink iránt viseltettünk.

3) „Nem akarok lemondani a karrieremről azért, hogy a gyerekek tanításáról gondoskodjam”

Szüleim nem „gondoskodtak tanításunkról”, ahogyan azt az előző fejezetekben olvashatták. Ugyanakkor egyikük sem mondott volna le arról, hogy gyerekkorunk részese, résztvevője legyen. A karrierjük

ezáltal más irányt vett, de semmi esetre sem szakadt meg, hiszen ahogyan azt már említettem, mi nem ismerjük a munka és a szabadidő, a privát idő és munkaidő, a személyes kibontakozás és a családi élet, a gyermek és a felnőtt, a férfi és nő közötti megkülönböztetést. A gyerekek érkezésekor új helyzet állt elő, új életvitelt alakítottak ki, amelyhez csatlakoztunk anélkül, hogy lemondásokra került volna sor.

A szüleim fogantatásunk pillanatától kezdve sosem törekedtek arra, hogy ugyanazt az életet éljék tovább, mint előtte, szemben a modern társadalom által sugallt lehetőségekkel.

A jelenlegi társadalom abban az állapotban tartja az embereket, hogy kételkedjenek képességeikben. Megnyugtatósképpen egy teljes katalógusra való szabványosított opciót bocsát rendelkezésükre, amely lehetővé teszi számukra, hogy a felelősséget felsőbb szerveknek engedjék át, például a fehérköpenyeseeknek, akik arra biztatnak, hogy a szülőséget ne bizzuk a természetre és ösztöneinkre. Így a szülők találnak valakit, akihez fordulhatnak, aki azért van ott, hogy náluk jobban tudja, hogyan kell a várandósságot szabályozni, biztonságos szülést levezetni, a nevelést hatékonyan megvalósítani.

Választási lehetőségek / kirekesztettség

„Meghagyták neked szüleid a választás lehetőségét?”

A szüleim választottak, nem a szokások függvényében, hanem meggyőződéseik alapján. És ez rendben van így. Ez az ő felelősségük volt. Minden szülő döntéseket hoz gyerekeivel kapcsolatban, így választják meg a keresztnévüket, vagy eldöntik, lakhelyüket nem aknamezőn fogják berendezni. És ez rendben van. E döntések összessége határozza meg a környezet színét, szagát, ízét, amelybe a gyermek beleszületik, amelyben növekszik; ezek határozzák meg származását,

otthonát, biztonságérzetét, gyerekkori emlékeit és későbbi felnőtt választási lehetőségeit – sokkal inkább, mint a földrajzi szélességi fok.

A szüleim szabadon döntöttek, és mivel nem valamely fennálló rend elvárásaihoz igazodtak, így az sem sokkolta volna őket, ha egy ponton más döntést hoztunk volna.

Igazából sosem éreztem, hogy iskolába szeretnék járni, még azért sem, hogy megnézzem, „milyen is ott”. Miért? Mert boldog voltam, mert nem hiányzott semmi, mert életem és a társadalom középpontjában érezhettem magam valós nagyságomban, és mert a szülői házat meghatározó ízlésvilágokhoz, illatokhoz, színekhez és döntésekhez egyértelműen igazodott az a döntés, hogy minket nem küldenek iskolába. Aztán ott volt a többi gyerek, akiknek folyton meg kellett szakítaniuk a játékot, hogy elvégezzék házi feladataikat, és akik ha meghalották, hogy én nem járok iskolába, rendszeresen felkiáltottak: „Húha! Te aztán igazán szerencsés vagy!”

Benyomásaim alapján hamar képes voltam kialakítani saját véleményemet, és arra a következtetésre jutottam, hogy helyzetem valahogy irigylésre méltó. És ez megválaszol egy másik gyakran feltett kérdést is: nem érezted magad kirekesztettnek a többi gyerekkel szemben?”

Átlag

„Hogy érzed: azokkal szemben, akik iskolába jártak, többet vagy kevesebbet tudsz? Soha nem érdekelt, vajon hol tartasz az átlaghoz viszonyítva? Nem gondolod, hogy vannak tudásbeli hiányosságaid?”⁶

Amit az előnyök és hátrányok boncolgatásánál korábban elmondtam, az itt is érvényes: soha nem hasonlítom magam másokhoz.

Ismereteimet találkozásaim, érdeklődési köreim és szakmai feladataim folyamatosan táplálják. Nem az a célom, hogy hiányosságaimat öncélúan felkutassam, hisz ténykedésem során maguktól megmutatkoznak. Így aztán egyes hézagok láthatatlanok maradnak, mert

a jelenlegi tevékenységi területeimen és érdeklődési köreimen kívül esnek, mások megmutatkoznak, amikor valamin dolgozom, és így fel tudom őket tölteni. A hiányosságok nem rémségek, hanem felbukkanó új kutatási területek. Az igazi hiányosság az lenne, ha nem próbálnám meg minden rendelkezésemre álló eszközzel feltölteni ezeket.

Tudásom pontosan megfelel a hétköznapjaim kívánalmainak, így ezen keretek között teljesnek tekinthető. Hogyan hasonlíthatnám ezt össze mások tudásával?

Miért kellene magamat a szentnek tartott átlaghoz viszonyítva pozicionálni, a tanulókat értékelő és besoroló középértékhez mérni, amikor nekem sokkal fontosabb az egyéni sokszínűség?

És mit jelent egyáltalán az „átlag”?

Az átlag teszi lehetővé a hiányosságok és a bemagolt dolgok közötti kompromisszum létrehozását, és annak számszerű kifejezését⁷.

Mindenkit becsaptak, akivel elhitették, hogy az átlag elegendő. Így például egy jól osztályozott fogalmazás esetén járhat ugyan pontlevonás borzalmas helyesírásért, de összességében ezzel a teljesítménnyel át lehet menni a vizsgákon. Ez működhet az iskolában, de nem működik a munka világában. Mindazoknak, akik úgy érzik, hogy kudarcot vallottak – helyesírásban, nyelvtanban, matematikában, idegen nyelvekben, diplomákban stb. – szeretném elmondani, hogy nem ti vallottatok kudarcot, hanem a rendszer, amelynek ezt meg kellett volna nektek tanítania. Azt ígérték nektek, hogy megtanítják ezeket, ellenszolgáltatásként azért, hogy szabályaikat betartjátok.

Nem fulladt kudarcba ez a küldetés? Hogyan lehetne hinni annak az intézménynek, amelynek még csak alapvetéseiben sem sikerül azt nyújtania, amire vállalkozik, és amiben kizárólagos hozzáértést tulajdonít magának?

Mindezek ellenére ez az intézmény sohasem kérdőjelezi meg önmagát; inkább a gyerekekre tolja át a felelősséget, akiket aztán „vesztes” címkével bélyegez meg, hogy ezzel egy egész életre szóló státuszt, hoz-

záállást és komplexushalmazt ruházzon rá. Ettől nemcsak a gyermek önértékelése függ, hanem az egész környezetének a viszonyulása is. Az iskolai teljesítmények és a diplomák olyanok, mint az egyenruhák és paszományok: viselőinek hatóságilag hitelesített státuszt kölcsönöznek – akár pozitív, akár negatív értelemben – meghatározzák mások hozzájuk való viszonyulását, eldöntik azt, hogy viselőjükkel szemben tiszteletet, kollegialitást vagy lekicsinylést, lenézést kell tanúsítani. Megfelelni az átlagnak azt is jelenti, megfelelni a szabványnak: ha csak a szabványt ismerjük, hozzászokunk ahhoz, hogy ott megállapodjunk, és biztonságban érezhetjük magunkat. A normáknak való megfelelés garanciát ad egy előre meghatározott társadalmi elhelyezkedésre.

Soha sem viseltettem lekicsinyléssel azokkal szemben, akik hisznek a normákban, de ugyanúgy soha nem próbáltam meg követni sem őket. Az ő jelenlétük nem befolyásolja az én fejlődésemet, nem félek árral szemben úszni, de azt nem elvből teszem.

A sorozásnál egy elég jellemző és vicces helyzet állt elő: meg kellett adnom a végzettségem szintjét. Ehhez a nyomtatványon – amelyet a kikérdezéssel megbízott sorozó tisztnek kellett kitöltenie –, öt kis négyzet állt rendelkezésre: „felsőfokú”, „középfokú vagy technikum”, „általános iskola”, „előkészítő, általános iskola első osztály”, „analfabéta”. Egyik kategóriába sem fértem bele.

Amikor tiltakoztam az ellen, hogy az „analfabéta” kategóriát jelölje be, akkor a fiatal férfi igencsak tanácstalanul így felelt: „De ha Ön semmilyen felsőfokú tanulmányt nem folytatott, nem járt középfokú iskolába, de még csak általános iskolába vagy iskolai előkészítőbe sem, akkor maga csak analfabéta lehet”.

„Nem igaz, nem vagyok analfabéta” – tiltakoztam. „Tudok írni és olvasni, hiszen láthatja, hogy a nyomtatványokat is kitöltöttem.”

Erre így válaszolt: „Én ezt szívesen elhiszem Önnek, de mit tegyek, láthatja, hogy nincs olyan rubrikám, amelybe Ön beleférne”.